

16. "Колючки", Тарнів 1929, ч. 1 (11).
17. Богдан Кравців. Енциклопедія українознавства. – Перевидання в Україні. Гол. Ред. В. Кубійович/Володимир Кубійович. – Т. 3. – Львів, 1994. – С. 1158.
18. Луньо Є. Фольклорна сатира на Сталіна як організатора й винуватця Голодомору/ Євген Луньо. – "Вісник Львівського університету, Серія філологічна". – 2010. – Вип. 43. – С. 151–161.
19. Мельниченко М. Советский анекдот. Указатель сюжетов/ Миша Мельниченко. – Новое литературное обозрение. – Москва, 2014. – 1103 с.
20. Перебендя А. Дума Соловецька// "Дніпропетровська газета". – 22 лютого 1942. – №44, с. 3.
21. "Подобрадка", 1925, ч. 4.
22. Рубан О., Етнографічна комісія Академії наук України/Оксана Рубан// "Народна творчість та етнографія". – 1999. – №4. – С. 126–132.
23. "Реп'ях", 15 лютого 1930, ч. 2.
24. "Реп'ях", 28 лютого 1930, ч. 3.
25. "Реп'ях", березень-квітень 1930, Ч. 4–5.
26. Савка М. Українська еміграційна преса у Чехословацькій республіці (20–30 ті рр ХХ ст). / Мар'яна Савка. – НАН України. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника. Науково-дослід. центр періодики. – Львів.: 2002. – 308 с.

27. Семенко Ю. Народне слово. Збірник сучасного українського фольклору/ Юрій Семенко. – Друк. за виданням 1964 р. – Вечірня година. – Львів, 1992. – 96 с.
28. Семенко Ю., Правдиве народне слово (Український антисоветський фольклор)/ Юрій Семенко// "Дзвін". – 24 лютого 1942. – № 58. – С. 3
29. "Табора", 1931, Ч. 15, С. 106
30. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921) Книга II – К.: Темпора. – 2011. – с. 147.
31. "Український інвалід", 25 грудня 1929. – Ч. 24–27.
32. "Український інвалід", 23 серпня 1929 року. – Ч. 19–23.
33. "Український інвалід", 25 липня 1930 року. – Ч. 28–30.
34. О. Шило. Советські анекдоти, б. м., б. р., 58 с.
35. Wiszka E. Prasa emigracji ukraińskiej w Polsce 1920–1939/ Emilia Wiszka. – Wydawnictwo Uniwersyteu Mikolaja Kopernika. – Toruń.: 2001. – 324 s.

Стаття надійшла до редколегії 11.07.16

Rostyslav Kramar, PhD in Philology,
University of Warsaw (Warsaw, Poland)

TO THE PROBLEM OF UKRAINIAN EARLY PUBLICATIONS OF ANTI-SOVIET FOLKLORE

Ukrainian political folklore of the anti-Soviet content became the subject of folklorists' attention in the early stages of its functioning, in the 1920-1930's. The communist apparatus of repression pursued artists and collectors of folklore as the enemies of the Soviet system so the scientific processing of materials collected by folklorists was interrupted for a few decades. Modern researchers refer the Ukrainian political folklore to the post-war anti-Soviet emigration collections of folk art as the earliest publications of this type. The article shows that the anti-Soviet Ukrainian folklore often enough published in the interwar emigration publications as well as in the Ukrainian press during the German occupation.

Key words: Political Folklore, Ukrainian SSR, Immigration, the Media, the German Occupation.

УДК 027.552(021.61)Уляна Кравченко

Руслана Крамар, викладач,
Варшавський університет (Варшава, Польща)

ДОЛЯ ОСОБИСТОГО АРХІВУ УЛЯНИ КРАВЧЕНКО

У статті йдеться про долю особистого архіву класика української літератури Уляни Кравченко (1860–1947), яка останні 27 років свого життя провела в м. Перемишль. Після виходу на пенсію вона займалася активною літературною та публіцистичною діяльністю. У міжвоєнний період письменниця почала впорядковувати свій багатий особистий архів. Після смерті У. Кравченко в 1947 р. власником цього архіву стала її донька Юлія Нементовська, яка протягом трьох десятиліть була секретаркою письменниці. У 1961 р. Ю. Нементовська передала частину материнського архіву в Інститут літератури АН УРСР. Проте більшість документів, листів і рукописів У. Кравченко залишилися в Польщі. У статті досліджується історія польської частини архіву української письменниці, представлено її загальний опис.

Ключові слова: Уляна Кравченко, українська письменниця, Польща, Перемишль, архів.

Класик української літератури Уляна Кравченко (1860–1947) останні 27 років свого життя провела в Перемишлі. У місто над Саном вона переселилася в 1920 р. з с. Солець (нині у складі м. Стебник), після того як завершила свою 40-річну педагогічну діяльність і вийшла на пенсію. Поштовхом до зміни місця проживання письменниці стала трагічна подія – смерть її сина Юрія (Єжи) Нементовського (1889–1918), поета і художника, який загинув під час польсько-української війни у 1918 р. [8, с. 34–38]. у Перемишлі Уляна Кравченко поселилась у помешканні своєї молодшої доньки Юлії-Валерії Нементовської (1899–1982), яка заопікувалася матір'ю і до кінця її віку була особистим секретарем письменниці.

У пізній період свого життя і творчості Уляна Кравченко зайнялася впорядкуванням та перевиданням власного літературного доробку кінця XIX – поч. ХХ ст. Зокрема, світло денне у новій редакції побачили її вірші для дітей ("Проліски", 1921, "Лебедина пісня", 1924) та оновлена перша збірка "Prima vera" (1925). Крім цього, протягом міжвоєнного двадцятиріччя вже немолода письменниця займалася активною літературною творчістю – вона видавала нові томики поезій ("В житті є щось", 1929; "Для неї все!", 1931; "Шелести нам, барвіночку", 1932, поетичні збірки, "Caritas", 1935). У Перемишлі Уляна Кравченко написала й підготувала до друку прозові твори, в яких представила життя української інтелігенції Галичини на межі сторіч ("Голос серця", 1934; "Замість біографії", 1934; "Спогади учительки",

1936). У той же період, упродовж восьми років, вона працювала над своїм найбільшим автобіографічним твором – повістю "Хризантеми", яка була видана набагато пізніше (1961). 1920–1930-ті роки у житті письменниці – це також період активної публіцистичної діяльності. Уляна Кравченко охоче дописувала до літературних та жіночих часописів ("Мета", "Нова хата", "Жіночий голос", "Жінка", "Жіноча доля", "Світ дитини"). На пенсії вона вела інтенсивну кореспонденцію з багатьма українськими письменниками, громадськими, культурними та церковними діячами. Її адресатами, зокрема, були Богдан Лепкий, Наталена Королева, Катря Гриневичева, Климентина Попович, Мілена Рудницька, Осип Назарук, Іванна Блажеквич, Василь Щурат, Іреней Назарко, Володимир Шаян, Євген Пеленський.

Крім всього іншого, у Перемишлі Уляна Кравченко зайнялася впорядкуванням своїх рукописів і нотаток, зроблених ще до Першої світової війни. Саме з розрізаних записів, які їй вдалося опрацювати, народилася збірка малої прози "Замість біографії" (1934). Чимало матеріалів біографічного змісту, замальовок, думок та афоризмів письменниця погрупувала за хронологічним або тематичним принципом і залишила на зберігання в домашньому архіві. Доволі часто такі матеріали – це окремі аркуші паперу із записаними на них фрагментами літературних творів чи уривками записів, які нагадують щоденникові. На таку особливість творчого методу Уляни Кравченко звернув увагу Іван Денисюк, аналізу-

© Крамар Руслана, 2016

ючи один із розділів збірки "Замість біографії", якому письменниця дала промовисту назву "Розгублені листочки". Дослідник говорить про "розсіпані перликартки" Уляни Кравченко, називає фрагменти творів "історією внутрішнього світу поетеси" [5, с. 4]. Про те, чому багато із творчих планів письменниці реалізувалися лише у формі незавершених рукописів та чернеток, неодноразово натякала сама поетка. "Тягар хреста за життя надміру придавив мене", – писала вона в одній із поезій у прозі, маючи, вочевидь, на увазі перипетії свого невдалого подружнього життя та виснажливу вчительську працю [6, с. 47].

Утім, рукописи письменниці – це не лише віддзеркалення її внутрішнього світу, а й цікавий документ епохи, який показує долю української емансипатки межі XIX–XX ст. Варто, до прикладу, згадати збірку нотаток, зроблених Улянню Кравченко під час відвідин львівської Бібліотеки Оссолінських. Деяко хаотичні на перший погляд записки, спостереження та афоризми при уважному прочитанні творять образ непересічної молодшої інтелектуалки, однієї з перших жінок у Галичині, яка наважилася працювати в книгозбірні [2, од. зб. 114]. Такі матеріали письменниці старанно збирала протягом усього свого життя, а в міжвоєнний період з допомогою Юлії Нементовської класифікувала і впорядковувала. Рукописи, машинописи та чернетки, а також листи, документи, фотокартки, вирізки з газет і часописів, що були нагромаджені в перемишльському помешканні Уляни Кравченко – цінне джерело інформації про довге творче життя письменниці, особливо про період її "золотої осені", який майже неописаний в науковій літературі. Можна зробити припущення, що останні три десятиліття життя письменниці дотепер залишаються для дослідників "білою плямою" з огляду на долю архівних матеріалів, які могли б пролити світло на маловивчені сторінки її біографії. В історії української літератури Уляна Кравченко фігурує передусім як соратниця і послідовниця Івана Франка, що не дає повного уявлення про її літературну та громадську діяльність [4, с. 4].

Що ж трапилося з домашнім архівом письменниці після її смерті? Куди і за яких обставин потрапили документи, які вона нагромаджувала протягом свого довгого життя? Досліджуючи пізній період життя і творчості Уляни Кравченко, авторці даної статті вдалося встановити, що архівні матеріали з Перемишля в повоєнні роки в основному опинилися у двох місцях – в Києві та у Варшаві. Переважна більшість рукописних текстів кінця XIX ст., їхні пізніші машинописні копії та частина листів, надісланих письменниці в міжвоєнні роки зберігається у Відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України [2, Фонд 132]. До цього ж архіву із Перемишля потрапили й листи Івана Франка до Уляни Кравченко [2, Фонд 3]. Натомість, особисті документи письменниці та матеріали міжвоєнного періоду здебільшого потрапили в Архів монастиря Отців Василіан у Варшаві [1, Фонд XX]. Відповіді на питання про те, чому архів письменниці було розділено на дві частини почасти можна знайти у споминах Юлії Нементовської, у власності якої архів опинився після смерті письменниці в 1947 р. Протягом трьох десятиліть молодша донька Уляни Кравченко була найближчою для неї людиною. Допомогу матері-письменниці вона вважала своєю життєвою місією, тож до обов'язків секретарки ставилася надзвичайно відповідально. Ю. Нементовська не вийшла заміж, тому після матеріної смерті залишилася самотньою. Про це вона згадувала у листах до свого приятеля Трохима Марищука, українського громадського діяча в повоєнній Польщі [1, спр. 2., од. зб. 2]. У 1960 р., коли в Перемишлі відзначали 100-річчя від дня народження Уляни Кравченко Юлія Нементов-

ська писала, що була асистенткою письменниці до останнього її подиху. В листах до Т. Марищука вона зазначає, що з огляду на хронічні хвороби ("сталі стани підгорткові") встигла попрацювати вчителькою тільки 5 років (1920–1925 рр.), тому не заробила на пенсію. Крім цього, донька письменниці наголошує: "Матуся потребувала щораз більше моєї сталої помочі, яко доньки і яко "секретарки" при її праці – тепер по 3.3 1947р.". (3 березня 1947 р. – день смерті Уляни Кравченко – Р. К.) [1, спр. 2., од. зб. 2, арк. 3.8]. В іншому місці вона наголошує: "Матуся мала секретарку, котра стільки писала і радо, і скоро, і легко відписувала на листи" [1, спр. 2., од. зб. 2, арк. 3.6]. Ю. Нементовська звирялася своєму щирому другові у тому, наскільки важко їй без матері, до якої вона була сильно прив'язана. "Мені здається, я вже попрощалася з усім. Все вже скінчилось, коли в хвилині 3.3 1947 відійшла від мене моя матуся. Від дитини я боялась цієї хвили...", – сказано в одному з листів до Т. Марищука [1, спр. 2., од. зб. 2, арк. 3.8]. Ю. Нементовська не приховувала перед другом, що після матеріної смерті опинилася в матеріальній скруті. Аби якось зводити кінці з кінцями, вона займалася репетиторством, давала перемиським старшокласникам уроки польської та німецької мови. Проте зароблених таким чином грошей не вистачало навіть на те, аби холодної пори року обігріти помешкання. Пронизливий холод і туга за матір'ю супроводжували Ю. Нементовську 13 років після її смерті. У 1960-му донька письменниці звирялася: "Холод. Я привикла до нього. Відкопи матуся відійшла, згас і вогонь, жар вогнища, домового тепла. Для мене самої не все стає сил і часу, щоб дбати про тепло в кімнаті. І це не важне. Важне, щоб сонце, щоб промінь в серці не згас..." [1, спр. 2., од. зб. 2, арк. 3.10].

Беручи до уваги матеріальну скруту в якій опинилася Ю. Нементовська, можна припустити, що саме нестатки разом із прагненням зберегти материн доробок для наступних поколінь підштовхнули доньку письменниці до передачі частини архіву в Інститут літератури АН УРСР (нині – Інститут літератури НАН України). Посередником між Ю. Нементовською та Академією Наук УРСР у питаннях передачі архіву було Українське суспільно-культурне товариство (УСКТ) – громадське об'єднання українців в Польській Народній Республіці. У варшавському монастирі Отців Василіан збереглися деякі документи, на підставі яких можна відтворити процес транспортування цінних документів із Польщі в Україну. Зокрема, у протоколах про "видання рукописів" зазначено, що з Перемишля матеріали спершу надійшли до Варшави в Головну управу УСКТ. У січні 1961 р. тодішній голова організації Григорій Боярський вручив їх під розписку Миколі Мазурику, представникові української меншини в Польщі, який саме навчався у Київському університеті ім. Т. Шевченка [1, спр. 3, од. зб. 1, арк. 24, 25]. Той, у свою чергу, зобов'язався передати документи з архіву Уляни Кравченко в Інститут літератури АН УРСР [1, спр. 3, од. зб. 1, арк. 26–27].

Натомість у книзі актів відділу рукописів Інституту літератури НАН України збереглися два протоколи засідань експертно-оціночної комісії, яка визначала вартість переданих до Києва Ю. Нементовською архівних матеріалів, а також акт про їхнє придбання. Ці документи датовані першою половиною 1961 р. Головував під час засідань комісії академік Олександр Білецький. У протоколі від 24.02.1961р. наведено перелік архівних матеріалів, що складається з 31 позиції. Серед переданого – рукописи та машинописи повістей "Хризантеми", "Семинар", "Стокротки й туберози", "Василіанки", різноманітні біографічні матеріали ("Замість автобіографії", листи), а також низка нарисів ("Замітки", "Афоризми", "Фрагменти", "Різне"), автографи поезій та інше. Комісія

ухвалила оцінити передані Ю. Нементовською матеріали у 700 карбованців [3, с. 50–51]. Натомість в акті від 11.04.1961 р. йдеться про переданий до Києва Юлією Нементовською 31 лист, надісланий Уляні Кравченко Іваном Франком. В ухвалі комісії зазначено: "Листи мають велике історико-літературне значення: вони розкривають погляди Франка на літературну творчість, характеризують Уляну Кравченко як поетесу" [3, с. 57]. Листи І. Франка було оцінено в 300 карбованців. Проте, в акті про придбання архівних матеріалів ціну першої, тобто кількісно більшої частини, яка складалася з 31 позиції, зменшено з 700 до 500 карбованців. Вартість листів І. Франка залишилася незмінною [3, с. 62]. У документі сказано, що на прохання Юлії Нементовської гроші до Перемишля передасть студент Київського державного університету Микола Мазурик. Треба зазначити, що в одному з листів, надісланому у 1961 р. Ю. Нементовській з АН УРСР, плату за архів письменниці названо "винагородою за зберігання літературних пам'яток Уляни Кравченко" [1, од. зб. 1, спр. 3, арк. 7]. Київська комісія, яка ухвалювала рішення про придбання документів, постановила: "Всі матеріали архіву Уляни Кравченко після придбання надаватимуться для загального користування і публікації". У протоколі також зазначено, що з матеріалів, придбаних від Ю. Нементовської, для неї буде виготовлено мікрофільми [3, с. 63]. Судячи з листування Ю. Нементовської з Інститутом літератури процес передачі їй мікрофільмів затягнувся на кілька років. Станом на 1967–1968 рр. вона їх не отримала [1, спр. 3, од. зб. 1, арк. 8, 18]. Треба сказати, що в переписці Ю. Нементовської з київськими науковцями, яку вона вела протягом 1960-х років, трапляються нотки невдоволення й розчарування. Донька письменниці нарікала на те, що опис матириного архіву триває довше, ніж вона сподівалася [1, спр. 3, од. зб. 1, арк. 17].

Інакше склалася доля документів, які залишилися у власності Ю. Нементовської. Історію цієї частини архіву Уляни Кравченко вдалося відтворити на підставі усних спогадів керівника Архіву монастиря Отців Василіан у Варшаві брата Романа Лепака, записаних авторкою статті у 2015 р. За словами монастирського архівіста, після смерті у 1982 р. Ю. Нементовської її домашній архів опинився у перемишльському монастирі Сестер Службниць. Приблизно в середині 1980-х черниці передали цей корпус документів до бібліотеки Варшавського монастиря Отців Василіан. Справою передачі архіву Уляни Кравченко з Перемишля до Варшави опікувався тодішній настоятель Варшавської обителі отець Йосафат Романик (1919–2007). Оскільки жодного акту про передачу чи прийняття архіву Уляни Кравченко з Перемишля до Варшави не виявлено, доводиться покладатися на інформацію, переказану керівником архіву. За його ж словами, приблизно 20 років матеріали зберігалися в такому стані, як були передані Отцям Василіянам – у коробках без описів і каталогів. Процес упорядкування, каталогізації та виокремлення архіву Уляни Кравченко в спеціальний ХХ фонд тривав кілька років і здебільшого був завершений у 2015 р. Деякі матеріали з цього корпусу документів залишаються неописаними дотепер, тож поки що вони недоступні для дослідників. Натомість описана частина архіву Уляни Кравченко станом на 2016 рік складається з трьох справ: "1. Уляна Кравченко (Юлія Шнайдер)", "2. Юлія Валерія Нементовська", "3. Архів Уляни Кравченко по 1947 р.". До "Справи № 1" Варшавські ченці-архівісти внесли оригінали документів письменниці, зокрема свідоцтва про її народження, хрещення та вінчання, атестат зрілості, патент вчительки, різноманітні дипломи, паспорт, підтвердження громадянства, пенсійні посвідчення, різні документи, що стосуються її педагогічної

діяльності, а також фінансових операцій та про стан здоров'я, зрештою свідоцтво про смерть і поховання на перемишльському комунальному кладовищі. У цій же справі зберігаються оригінали кількох сотень листів, надісланих Уляні Кравченко, найраніші з яких датовані 1910 р. Серед іншого тут є кореспонденція з членами родини, яка проливає світло на маловідомі сторінки особистого життя письменниці. Крім цього, у даній групі документів – листи, надіслані Уляні Кравченко 83 громадськими організаціями (освітнянськими, жіночими, молодіжними, студентськими та ін.). Листи, що надійшли до письменниці від різних осіб, поділені на дві одиниці зберігання. У першій (од. зб. 3) – кореспонденція 93 світських осіб, серед яких – відомі українські громадські діячі, письменники, редактори та видавці. Найчисленніша добірка у цій групі (138 одиниць) – це листи, надіслані Дмитром Николишином, коломийським видавцем творів Уляни Кравченко. В окрему групу (од. зб. 4) виділено листи від духовенства. У переліку 25 духовних осіб, які писали до Уляни Кравченко, є такі імена як митрополит УГКЦ Андрей Шептицький, Перемишльський єпископ Йосафат Коциловський, а також відомий вчений-богослов Іринеї Назарко. Копії листування Уляни Кравченко з Іваном Франком, а також рукописи й машинописи спогадів письменниці про взаємини двох письменників, виділені в окремий підрозділ архіву [1, спр. 1, од. зб. 5]. Цінні для дослідників творчості Уляни Кравченко рукописні та машинописні матеріали включено в окрему одиницю зберігання (од. зб. 6 "Видавнича спадщина"). До цього підрозділу архіву ввійшло кількасот текстів поезій, а також прозові твори письменниці. Здебільшого її творча спадщина погрупована за тематичним або хронологічним принципом. Записана вона у зошитах або на окремих картках паперу.

У "Справу №2" іменного варшавського фонду Уляни Кравченко ввійшли документи, машинописи спогадів, нотатки і листування Юлії Нементовської. У кореспонденції доньки письменниці – чимало цікавої інформації про родину Нементовських і творчість Уляни Кравченко. У справі міститься понад 40 листів, написаних Ю. Нементовською (найраніші датовані 1909 р.), та понад 60 надісланих до неї. Важливі біографічні дані, що стосуються життя Уляни Кравченко, виділені в окрему одиницю зберігання №4, яку названо "Творчість Валерії" (Валерія – друге ім'я Ю. Нементовської – Р. К.). У цій частині архіву – кілька нарисів біографічного змісту (спогади доньки про Уляну Кравченко, фрагменти щоденника з 1919 р., біографічні дані батьків, родинне генеалогічне дерево і т. ін.).

Різноманітні вирізки з газет і часописів, в яких публікувалися твори, нариси і спогади Уляни Кравченко або ж статті про неї, включені у "Справу №3" ХХ фонду. Тут же – документальне підтвердження передачі частини перемишльського архіву письменниці до Києва (од. зб. 1). Серед цього корпусу документів – спогади й листи, що стосуються двох інших дітей Уляни Кравченко, – Теодора та Юрія. До даного підрозділу справи ввійшла також дуже докладна документація про спорудження на перемишльському цвинтарі гробниці Уляни Кравченко.

Підсумовуючи короткий огляд історії особистого архіву Уляни Кравченко, треба визнати, що рішення Юлії Нементовської про передачу частини матеріалів документів і рукописів в Інститут літератури АН УРСР було слушним. Попри тривалий процес опису й каталогізації переданих із Польщі матеріалів вони опинилися в надійному місці й давно потрапили в науковий обіг. Цінним набутком українського літературознавства стали, наприклад, листи Івана Франка до Уляни Кравченко [7, с. 96]. Тим часом, матеріали, які залишились у Польщі, щойно починають входити в науковий обіг. Є припу-

щення, що частина документів, рукописів та листів із перемишльського архіву письменниці безповоротно втрачена. Скажімо, безслідно зникли оригінали листування між Юлією Нементовською та її тіткою Валерією Коцовською (рідною сестрою Уляни Кравченко), датовані 1920 роком, які докладно відтворюють обставини загибелі Юрія Нементовського. У варшавському архіві збереглися тільки невідрізані ксерокопії цих листів та рукописні копії, зроблені невстановленою особою [2, спр. 3, од. зб. 6]. Невідома також доля більшості рукописів, картин і малюнків Юрія Нементовського, які ще у 1960-х зберігалися в перемишльському помешканні його сестри Юлії, про що свідчить невелика розвідка польського краєзнавця Каспера Сьвержовського [9, с. 383–386]. Треба зазначити, що декілька картин авторства Ю. Нементовського останніми роками виставлялися на мистецьких аукціонах у різних містах Польщі, про що інформують інтернет-сайти аукціонних домів. Проте, яким чином картини, які колись були у власності родини Нементовських, потрапили у вільний продаж сьогодні, важко сказати. Та в цілому, варшавська частина колись єдиного особистого архіву Уляни Кравченко – це цікаве й майже неопрацьоване дослідниками цінне джерело знань як про саму письменницю, так і про її епоху.

Ruslana Kramar, lecturer,
University of Warsaw (Warsaw, Poland)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Archiwum Klasztoru oo. bazylianów w Warszawie, Zespół XX, Уляна Кравченко (Юлія Шнайдер).
2. Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України., Ф. 132, – Кравченко Уляна.
3. Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Акти 1960–1962.
4. Горблянський Ю. І хто кому натхненням був... До 150-річчя від народження Уляни Кравченко/Юрій Горблянський//“Каменяр”, Інформаційно-аналітичний часопис Львівського національного університету ім. І. Франка. – Квітень 2010. – №4.
5. Денисюк І. Афористична проза Уляни Кравченко/Іван Денисюк// Уляна Кравченко. Розгублені листочки. – Львів.: Каменяр. – 1990. – 80 с.
6. Кравченко У. Розгублені листочки/Уляна Кравченко. – Львів.: Каменяр. – 1990. – 80 с.
7. Кравченко У., Пам'яті друга/Уляна Кравченко. – Львів.: Каменяр. – 1996. – 246 с.
8. Крамар Р. Перемишльська осінь життя Уляни Кравченко/Руслана Крамар// Метаморфози в сучасній українській літературі, За ред. П. Олександровської, М. Замбжицької, К. Якубовської-Кравчик. – Варшава-Івано-Франківськ.: Фонд Варшавського університету. – 2014. – 345 с.
9. Świerzowski K. Jerzy Niementowski. Zapomniany poeta i malarz/Kasper Świerzowski// Z dziejów kultury i literatury Ziemi Przemyskiej, Pod red. S. Kostzrewskiej-Kratochwilowej. – Przemysł.: Towarzystwo Literackie im. A. Mickiewicza w Przemyslu. – 1969. – s. 373–386.

Стаття надійшла до редакції 16.08.16

FATE OF ULIANA KRAVCHENKO'S PERSONAL ARCHIVE

The article tells about the fate of the personal archive of the classic of Ukrainian literature Uliana Kravchenko (1860–1947), whose last 27 years of life were spent in the city of Przemysl. After the retirement she spent active literary and journalistic life. In the interwar period the writer began to form her rich personal archive. After the death of U. Kravchenko in 1947 the owner of the archive was her daughter Julia Nyementovska who had been the secretary of the writer for three decades. In 1961 Y. Nyementovska transferred the part of the archive to the Institute of Literature of the USSR. However the most documents, letters and manuscripts of U. Kravchenko remained in Poland. The article examines the history of Polish archives of the Ukrainian writer and proposes its general description.

Key words: Ulyana Kravchenko, Ukrainian writer, Polish, Przemysl, archive

УДК 321.7:070(477)

О. Литвиненко, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглядається проблема консолідації українського суспільства в контексті забезпечення інформаційної безпеки держави.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційний простір, консолідація, українське суспільство.

Розвиток Української держави протягом всього часу після здобуття незалежності 1991 року характеризувався безперервними процесами змін. Трансформаційні перетворення зачепили не лише адміністративно-територіальний та економічний уклад життєдіяльності суспільства, але також вплинули і на ціннісно-світоглядну орієнтацію громадян. Саме в цей час і розпочинається активний етап становлення української політичної нації.

Формування суверенної держави Україна відбувається в період проходження потужних світових процесів глобалізації та інформатизації. Інформаційна сфера набуває особливого значення й водночас стає як цілісним утворенням, так і складовою частиною інших галузей. Це пов'язано з універсальністю інформації та її властивістю передавати накопичені досвід і знання у просторі й часі. У цьому зв'язку стратегічною метою будь-якої демократичної держави є формування і становлення власного інформаційного простору – сукупності доступних у країні інформаційних джерел і потоків.

Події 2014–2016 років, коли проти української незалежності й територіальної цілісності держави розпочався активний наступ з боку сусідньої країни – Російської Федерації, ведення останньою гібридної війни, у тому

числі й інформаційної, виявили найуразливіші й найменш захищені сторони нашої держави. Слабка інтегрованість України у світовий інформаційний простір, використання інформаційного вакууму для підриву авторитету держави на міжнародній арені, неконтрольоване насадження цінностей і стереотипів чужих суспільств та інші численні інформаційні загрози її національній безпеці засвідчують: вивчення чинників, що впливають на захист і контроль національного інформаційного простору, нині, як ніколи, є вельми актуальним і значущим.

Один з елементів суспільного життя, який активно реагує на соціально-політичні, економічні, культурні та інші процеси і віддзеркалює їх, є базовим складником інформаційного простору – це засоби масової комунікації (ЗМК). У сучасних умовах мас-медіа, зважаючи на суспільну важливість, масовість та доступність, мають величезний вплив на різні процеси (культурні, політичні, духовні, освітні, економічні), що відбуваються в суспільстві. Залучаючи громадян до інформаційних відносин, ЗМК формують певні ціннісно-сміслові моделі для засвоєння їх суспільством і таким чином змінюють аксіологічну картину соціуму [3]. Здатність швидко і майже тотально охоплювати найширші аудиторії дає їм змогу